

Paweł Rabczyński

Milenium św. Brunona z Kwerfurtu : pamięć historyczna i teologiczna

Studia Warmińskie 47, 363-368

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MILENIUM ŚW. BRUNONA Z KWERFURTU. PAMIĘĆ HISTORYCZNA I TEOLOGICZNA

T r e ś ć: – 1. Aktualność problematyki. – 2. Rok św. Brunona w Województwie Warmińsko-Mazurskim i Archidiecezji Warmińskiej. – 3. Pamięć teologiczna. – 4. Męczeństwo znakiem wiarygodności chrześcijaństwa. – Zusammenfassung

I. AKTUALNOŚĆ PROBLEMATYKI

Postać św. Brunona z Kwerfurtu, biskupa i męczennika, trwale zapisała się w dziejach chrystianizacji ludów Europy, przede wszystkim Węgrów, Pieczyngów i Prusów. Działalność tego Wielkiego Misjonarza jest ściśle związana nie tylko z ewangelizacją ziem północno-wschodniej Polski, które my dziś zamieszkujemy, oraz ziem dzisiejszej Litwy i Obwodu Kaliningradzkiego, ale również z początkiem Kościoła i państwowości w naszej Ojczyźnie. W tym kontekście Prymas Polski kardynał Józef Glemp nazwał milenijne obchody męczeńskiej śmierci św. Brunona zwornikiem wydarzeń upamiętniających chrzest Polski i dzieło chrystianizacji Europy¹.

Św. Brunon, przyjaciel i kontynuator apostołskiej misji św. Wojciecha, został zamordowany wraz z 18. towarzyszami 9 marca 1009 r. Niewątpliwie przekazywa-

¹ Kard. J. G l e m p, Patrzmy na rzeczywistość w świetle nauki Bożej. Homilia z okazji tysięcznej rocznicy śmierci Pierwszych Męczenników Polski. Międzyrzecz – Święty Wojciech, 15 czerwca 2003 r.: Zaczniemy od naszych Męczenników, którzy przed tysiącem lat, na tej ziemi piastowskiej, w Międzyrzeczu, dali niezwykle świadectwo wierze. Mamy więc „zapytać dawnych czasów”. Ten okres sprzed tysiąca lat, gdy formowało się Państwo Polskie, utkany jest wielkimi i małymi wydarzeniami, ale na skalę europejską. Myślę o okresie 43 lat, który rozpoczyna się Chrztem Polski, a kończy męczeństwem świętego Brunona z Kwerfurtu (millennia wszystkich tych wydarzeń, związanych z początkami chrześcijaństwa na naszych ziemiach, obchodzimy w naszym pokoleniu lub na styku dwóch pokoleń). Potem nastąpił okres utwierdzania chrześcijaństwa wśród plemion Polan i stąd też pojawiają się inne motywacje do rozważania tysiąclecia. (...) Ten cykl tysięcznych wspomnień, które splatają się w jeden ciąg logicznego rozwoju w chrześcijańskiej Europie, dopełni w roku 2009 rocznica męczeńskiej śmierci świętego Brunona z Kwerfurtu. Bruno jest zwornikiem wspomnianych wydarzeń. Był benedyktynek, zaprzyjaźnionym z ówczesnym cesarzem, ze świętym Wojciechem, z Chrobrym, ze świętym Romualdem, założycielem kamedułów. Jego męczeńska śmierć związana jest z rozwojem chrześcijaństwa już we wschodnich częściach dzisiejszej Polski, w okolicach Łomży (Zob. <http://www.spp.episkopat.pl/kazania/030615.htm>).

na o nim i jego dziele tradycja pozwala nam dzisiaj traktować go jako symbol jedności Europy i powszechności niepodzielnego Kościoła, znak pojednania i współpracy między narodami, szczególnie między Polską, Litwą i Niemcami². Należy więc dbać, by postać Misjonarza Prus była stale obecna i żywa w historycznej pamięci naszego narodu i narodów sąsiedzkich. Aby jednak tak się stało nie możemy ograniczyć się jedynie do ukazywania osoby św. Brunona na płaszczyźnie historycznej, politycznej i kulturowej. Niezbędna jest refleksja teologiczna, bowiem działalność Brunona motywowana była żywą wiarą i miłością, realizowała się w misjonarskim powołaniu, a uwieczniona została męczeńską śmiercią. Nie można zapomnieć, że św. Brunon poprzez męczeństwo jest dla chrześcijan wyjątkowym świadkiem wiary i doskonałym naśladowcą Chrystusa³. Tak więc pamięć historyczna o św. Brunonie powinna być zbieżna z pamięcią teologiczną o nim. Chodzi o to, aby w pojedynczych wydarzeniach, przeżyciach i relacjach widzieć nie tylko pasmo następujących po sobie nieodwracalnych faktów, lecz również umieć je zinterpretować w świetle objawienia Bożego i wiary, która zawsze aktualizuje się i realizuje w historii, w życiu i działaniu konkretnych osób⁴.

II. ROK ŚW. BRUNONA W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO- -MAZURSKIM I ARCHIDIECEZJI WARMIŃSKIEJ

31 maja 2008 r., w gotyckich murach zamku w Rynie, podczas XIX Okolicznościowej Sesji Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego, poświęconej roli samorządu i działalności samorządowej w Polsce, ustanowiono rok 2009 Rokiem Św. Brunona z Kwerfurtu w naszym województwie. Decyzja sejmiku była motywowana kościelnymi obchodami 1000-lecia męczeńskiej śmierci św. Brunona, misjonarza naszych ziem.

O randze i ekumenicznym charakterze planowanych – i dziś możemy już dodać zrealizowanych – uroczystości świadczył fakt, że ogłoszenie Roku św. Brunona w Województwie Warmińsko-Mazurskim dokonało się w obecności dostojnych gości: ks. abpa Wojciecha Ziembę Metropolity Warmińskiego, ks. abpa seniora Edmunda Piszczę, bpa ełckiego Jerzego Mazurę, ks. bpa Janusza Jaguckiego zwierzchnika Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, ks. mitrata Aleksandra Szełomowę, który reprezentował bpa Jakubę, biskupa Diecezji Białostocko-Gdańskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Święty Brunon Bonifacy z Kwerfurtu, Biskup i Męczennik, jest współpatronem Archidiecezji Warmińskiej. Dlatego też ks. abp Wojciech Ziembę metropolita war-

² A. K o p i c z k o, Milenium Świętego Brunona z Kwerfurtu. Pamięć historyczna, w: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski. Otoczmy troską życie. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 2008/2009, Poznań 2008, s. 288–291.

³ J. R a t z i n g e r, Śmierć i życie wieczne, Warszawa 2000, s. 90–97; A. K u b i ś, La théologie du martyre au vingtième siècle, Roma 1968; P. R a b c z y ń s k i, Męczeństwo szczytem chrześcijańskiego świadectwa, w: Święty Brunon. Patron lokalny czy symbol jedności Europy i powszechności Kościoła, red. A. Kopiczko, Olsztyn 2009, s. 95–106.

⁴ G. B e d o u e l l e, Kościół w dziejach, Poznań 1994, s. 15–16, 305–315.

miński ustanowił rok 2009 Rokiem św. Brunona Bonifacego z Kwerfurtu w Archidiecezji Warmińskiej i mianował moderatora obchodów tegoż roku.

W Liście Pastorskim z okazji 1000-lecia męczeńskiej śmierci św. Brunona, ogłoszonym 24 maja 2009 r., ks. abp Wojciech Ziemia nazwał go „Bożym interpretatorem rzeczywistości”. Przypomniał również trzy charakterystyczne rysy osobowości Świętego, wynikające z uczestnictwa w prorockiej funkcji Chrystusa: „niezachwianie trwał w otrzymanej wierze; pogłębiał swoją wiarę, zwłaszcza przez życie monastyczne; stał się jej świadkiem aż do oddania życia”⁵.

Z okazji milenium św. Brunona Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej w Olsztynie rozprawdzał pomoce duszpasterskie. Ponadto na stronach internetowych Archidiecezji zostały opublikowane scenariusze katechez opracowanych przez panią mgr Renatę Banaszczyk dla czterech poziomów edukacyjnych: szkoły podstawowej klas I–III, szkoły podstawowej klas IV–VI, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej⁶.

W dniach 21–22 maja br., na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Warmińsko-Maurskiego w Olsztynie odbył się Międzynarodowy Kongres Naukowy pod hasłem: „Święty Brunon. Patron lokalny czy symbol jedności Europy i powszechności Kościoła?” Jego celem było ukazanie spuścizny piśmienniczej Świętego, jego działalności misyjnej oraz odtworzenie okoliczności i miejsca jego męczeństwa. Ponadto w wystąpieniach zaproszonych prelegentów przedstawiono główne prądy myślowe ówczesnej Europy, system kształcenia, wzorzec życia zakonnego, sposób prowadzenia misji wśród pogan, a także teologię męczeństwa⁷. Podczas uroczystej Mszy św. na zakończenie kongresu ks. abp Józef Kowalczyk Nuncjusz Apostolski w Polsce podkreślił w homilii ducha jedności i ducha misyjnego, którymi odznaczał się św. Brunon⁸.

Archidiecezjalne Uroczystości ku czci św. Brunona odbyły się w niedzielę 24 maja br. w Sanktuarium św. Brunona w Bartoszycach. Uroczystej Mszy św. o godz. 12.00 przewodniczył ks. abp Wojciech Ziemia Metropolita Warmiński, zaś oko-

⁵ W. Ziemia, List Pastorski na 1000-lecie męczeńskiej śmierci św. Brunona z Kwerfurtu. Święty Brunon – Boży interpretator rzeczywistości, *WWD* 101 (2009), s. 34–37.

⁶ <http://archidiecezjawarmińska.pl/katechezy-o-sw-brunonie/>

⁷ Święty Brunon, jw.

⁸ Staje przed nami ten odważny i gorliwy biskup, który przed tysiącem lat, mieszkającym na tych terenach ludom i plemionom, niósł światło Ewangelii. Jego pamięć, mimo upływu wieków, jest żywa, zwłaszcza na tych terenach Polski. On patronuje naszej archidiecezji warmińskiej. Cieszy się kultem liturgicznym. Motywem tej pamięci jest przelana krew męczeńska za wiarę, która jednoczy chrześcijan i która nas dziś tu zgromadziła. Duch jedności niewątpliwie towarzyszył św. Brunonowi, kiedy bardzo energicznie podróżował po Europie. Z polecenia papieża nawiązywał kontakty nie tylko dyplomatyczne, ale przede wszystkim religijne, promując ducha misyjnego. Duch misyjny zaszczerpiony przez pierwszych misjonarzy męczenników w Kościele w Polsce kiełkował i trwał przez wieki. Ze względu na uwarunkowania historyczne nie zawsze mógł się rozwijać. Opatrzność Boża jednak czuwała. Krew męczeńska pierwszych misjonarzy wydawała obfite plony w ciągu dziejów, zwłaszcza w naszych czasach (Słowo abpa Józefa Kowalczyka Nuncjusza Apostolskiego w Polsce wygłoszone podczas Mszy św. z okazji 1000-lecia męczeńskiej śmierci św. Brunona z Kwerfurtu. *WWD* 102 (2009), s. 4).

licznościowe kazanie wygłosił ks. bp Józef Wysocki, biskup pomocniczy Diecezji Elbląskiej⁹.

Ponadto Urząd Miasta Bartoszyce zorganizował w dniach 28–29 września br. polsko-niemieckie sympozjum historyczne *Poszukiwanie śladów św. Brunona w historii współczesności*. Dzień po sympozjum, 30 września, w Bartoszyckim Domu Kultury odbyła się uroczysta sesja Rady Miasta, na której podjęto uchwałę dotyczącą powołania na patrona Bartoszyce św. Brunona. Było to możliwe dzięki staraniom ks. abpa Wojciecha Ziemby i zezwoleniu udzielonemu przez odpowiednie urzędy Stolicy Świętej. Nastąpiło również uroczyste odsłonięcie pomnika tego wielkiego Apostoła Prus na skwerze przed Urzędem Miasta i Liceum Ogólnokształcącym w Bartoszycach.

III. PAMIĘĆ TEOLOGICZNA

Jak już zostało wspomniane, aby nie zagubić tożsamości omawianej postaci, konieczna wydaje się hermeneutyka teologiczna męczeńskiej śmierci św. Brunona.

Już pobieżna analiza życia św. Brunona i jego męczeńskiej śmierci wskazuje na dwa teologiczne elementy. Pierwszy to heroizm w wyznawaniu chrześcijańskiej wiary, a drugi to potwierdzenie jej prawdziwości. Obok tych dwu zasadniczych konotacji teologicznych należy współcześnie podkreślić inne – ściśle związane z ludzką egzystencją i jej sensem.

Odwołując się do teologii podmiotu, która uwypukla uwarunkowania psychologiczno-egzystencjalne, oraz do teologii transcendentalnej można w męczeńskiej śmierci dostrzec odpowiedź na trzy odwieczne problemy nurtujące człowieka: problem prawdziwości życia osobowego, problem wolności w obliczu śmierci, problem ostatecznej decyzji o zbawieniu¹⁰.

Od samego początku w pierwotnym Kościele męczeństwo było postrzegane jako wyraz potwierdzenia prawdziwości chrześcijańskiej tożsamości. Ofiara z własnego życia stanowiła konsekwencję raz obranej drogi wiary, polegającej na naśladowaniu Jezusa Chrystusa. Podkreślano, że męczeńska śmierć najlepiej ukazuje spójność pomiędzy wyznaniem wiary a życiem codziennym. Chrześcijanie pielęgowali i podejmowali drogę męczeństwa traktując ją jako ostateczną realizację swej tożsamości i spełnienie siebie w największym życiowym spotkaniu z Chrystusem¹¹.

Dobrowolne oddanie życia za wiarę paradoksalnie rozwiązuje problem wolności w obliczu śmierci. W jaki sposób to się dokonuje skoro życie męczennika w ostatniej swej fazie uzależnione jest od woli oprawcy?

⁹ J. J e z i e r s k i, Komunikat przed uroczystościami jubileuszowymi św. Brunona Bonifacego z Kwerfurtu, *WWD* 101 (2009), s. 50–51.

¹⁰ R. F i s i c h e l l a, Martyre, w: *Dictionnaire de théologie fondamentale*, red. R. Latourelle, R. F i s i c h e l l a, Montréal – Paris 1992, s. 763.

¹¹ Ch. M u n i e r, Aspects de la théologie du martyre dans l'église ancienne (IIe-IIIe siècles), *Connaissance des Pères de l'Église* 47 (1992), s. 6–6; R. F i s i c h e l l a, jw., s. 764; L. B o r o s, *Mysterium mortis. Człowiek w obliczu ostatecznej decyzji*. Warszawa 1977, s. 152–176.

Śmierć, a tym bardziej taka, która zakłada męczeństwo, jest wydarzeniem determinującym całe życie człowieka, formującym jego osobistą historię. Dotyka człowieka na sposób całościowy, globalny. W jej perspektywie osoba współtworzy siebie i rozpoznaje swój byt. Dlatego też śmierci nie można traktować tylko i wyłącznie jako faktor biologiczny, wspólny rodzajowi ludzkiemu. W tajemnicy śmierci człowiek wierzący odkrywa, że nie należy do niej, lecz jest przeznaczony do życia¹². Poprzez męczeństwo zdobywa się pewność życia, odkrywa się nową drogę pokonania śmierci. Człowiek wierzący poddany niezawinionemu cierpieniu i przesładowaniom pokazuje, że bycie sprawiedliwym w oczach Boga znaczy więcej niż własne biologiczne życie. Opowiedzenie się za prawdą jest dla niego jednocześnie wkroczeniem w samo życie – wspólnotę bycia z Bogiem¹³.

Wraz ze śmiercią człowiek osiąga pewien stan ostateczności. Kończy się jego pielgrzymowanie, okres zasługiwania na wieczne życie z Bogiem lub bez Niego. Ostateczne spotkanie ze Stwórcą w momencie śmierci dokonuje się w całkowitym otwarciu ludzkiego bytu na Byt Nieskończony w absolutnym akcie wolności¹⁴. Męczennik zgadzając się na śmierć objawia swą pełną wolność. Nie pogardza życiem, lecz je afirmuje i wskazuje na jego prawdziwe źródło. Dla niego umrzeć, to w sposób świadomy i wolny stać się w pełni sobą¹⁵.

Męczennik traktuje śmierć jako uprzywilejowany stan spotkania z Bogiem i podjęcia ostatecznej decyzji o zbawieniu. Autentyczna i wolna akceptacja śmierci zmierza do zjednoczenia ze Stwórcą. Człowiek sam dla siebie jest tajemnicą. W świetle wiary odkrywa w sobie obecność jeszcze większej tajemnicy, wyrażającej gotowość i otwartość na nieśmiertelność. Męczennik pragnie zanurzyć się w tej tajemnicy, którą odczytuje jako bezgraniczną miłość Boga. Dobry Ojciec oczekuje i przyjmuje męczennika tak, jak przyjął swego Jednorodzonego Syna. Tak więc w akcie męczeństwa chrześcijanin odnajduje sens swojego życia, a także klucz do samozrozumienia¹⁶.

IV. MĘCZEŃSTWO ZNAKIEM WIARYGODNOŚCI CHRZEŚCIJAŃSTWA

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić, że współczesna teologia daje podstawy do traktowania męczeństwa jako aktualnego również i dziś znaku wiarygodności chrześcijaństwa. Decyzja wyjątkowego świadka wiary, jakim jest każdy męczennik, aby dobrowolnie ponieść śmierć zawiera w sobie przesłanie o niewystarczalności uwarunkowań kulturowo-cywilizacyjnych do zaspokojenia egzystencjalnych potrzeb człowieka. Odczuwane pragnienia związane z ludzką naturą oraz praktyka życiowa pokazuje, że człowiek choć nie jest bytem samowy-

¹² R. F i s i c h e l l a, jw., s. 764.

¹³ J. R a t z i n g e r, jw., s. 88–90.

¹⁴ L. B o r o s, jw., s. 100–113.

¹⁵ K. R a h n e r, *Théologie de la mort*, w: *Écrits théologiques*, T. III, Bruges – Bruxelles – Paris 1963, s. 105–167.

¹⁶ R. F i s i c h e l l a, jw., s. 765.

starczalnym i sam nie może znaleźć ostatecznego wyjaśnienia sensu swego życia, to jednak nosi w sobie olbrzymi potencjał, umożliwiający mu otwarcie się i przyjęcie tego, co transcendentne, nadprzyrodzone i wiecznie trwałe. Męczennik swoim postępowaniem bardzo wyraźnie wskazuje na Boże objawienie i bogaty świat chrześcijańskiej wiary, dzięki któremu każdy może wytłumaczyć sens swego istnienia i zaspokoić wszystkie aspiracje¹⁷. Działalność i męczeńska śmierć św. Brunona jest tego najlepszym przykładem.

MILLENNIO DI SAN BRUNO DI QUERFURT. LA MEMORIA STORICA E TEOLOGICA

RIASSUNTO

San Bruno – vescovo e martire – è un personaggio molto importante nella storia del cristianesimo d'Europa, soprattutto nel Peceneghi, nell'Ungheria e nella Prussia.

San Bruno, l'amico e il continuatore della missione apostolica di san Adalberto, fu ucciso insieme con diciotto compagni il 9 marzo 1009. La sua vita raccontata nei scritti storici viene considerata oggi come simbolo dell'unità d'Europa e dell'universalità della Chiesa, come segno della riconciliazione e collaborazione tra i popoli, in particolare tra Polonia, Lituania e Germania.

San Bruno è uno dei patroni di Archidiocesi di Warmia. In occasione di millennio del suo martirio, arcivescovo Wojciech Ziemba, il metropolita di Warmia ha annunciato l'anno 2009 come commemorazione di san Bruno di Querfurt.

¹⁷ M. R u s e c k i, *Wiarygodność chrześcijaństwa. T. I. Z teorii teologii fundamentalnej*, Lublin 1994, s. 270–274.